

Державне регулювання процесів економічного і соціального розвитку

Конкретизуючи вищенаведені положення, необхідно враховувати подвійний характер освіти як процесу і результату.

Це визначено такими проявами людської активності, як мотивація, цілепокладання й відносини між людиною та зовнішнім середовищем. Зауважимо, що хоча форма продукту праці може бути різною, безперечним є те, що він є благом, що прямо або опосередковано задовольняє матеріальні потреби виробника. При цьому однією з основних характеристик продукту праці є його відтворюваність, тобто здатність індивіда створювати аналогічний продукт за аналогічних умов. При цьому продукт праці у процесі обміну може переходити від одного індивіда до іншого. Але у сфері освіти і процес, і результат тільки частково характеризуються як праця і продукт. Саме це визначає специфіку виробництва продукту в цій сфері.

Оскільки освітні послуги характеризуються значним обсягом інтелекту і представлені широким полем особистих контактів виробника і споживача, то діяльність у сфері освіти може характеризуватися, з одного боку, як праця, а з іншого – як творчість.

Література:

1. Марцин В. Вища школа України на шляху трансформації у європейський освітній простір / В. Марцин // Вища школа. – 2007. – № 27/35.
2. Оболенська Т. Є. Маркетинг освітніх послуг: вітчизняний та зарубіжний досвід / Т. Є. Оболенська. – К. : КНСУ, 2001. – 208 с.
3. Огаренко В. М. Розвиток вищої школи в умовах змін ринкового середовища / В. М. Огаренко // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2004. – Вип. 3 (19). – С. 136–142.
4. Шилова В. І. Удосконалення державного регулювання ринку освітніх послуг / В. І. Шилова // Держава та регіони. Серія “Державне управління”. – 2006. – № 4. – С. 191–194.

Romin A. V. State regulation of educational services system by higher educational establishments in Ukraine.

This article analyzed current state of higher education and management of higher education institutions, the problems of quantitative and qualitative parameters of educational services and their role in improving the economic situation of high school.

Key words: higher education establishments, state regulation, conception, public authorities, educational services, management.

Надійшла до редколегії 27.03.2015 р.

УДК 338.23:330.341.42

А. А. Смаглюк,

к.е.н., ст. викл. кафедри управління персоналом та економіки праці ХарPI НАДУ, м. Харків

ГАЛУЗЕВА ТА ТЕХНОЛОГІЧНА СТРУКТУРИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Розкрито якісні параметри, з'ясовано значення раціональних галузевих і технологічних пропорцій та визначено основи напрями структурної політики в контексті їхньої раціоналізації для економіки України.

Ключові слова: галузева та технологічна структури економіки, структурні пропорції, структурна перебудова, структурна політика.

В умовах формування нової цивілізаційної парадигми соціально-економічного розвитку України, базовою складовою якої є інноваційна, нерегульований характер трансформаційних процесів і відсутність прогресивних структурних перетворень у вітчизняній економіці підштовхує країну до економічної деградації та відсуває її на периферію світових економічних процесів. Без раціоналізації структурних пропорцій вітчизняної економіки навряд стане можливим досягти підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки та досягти такого стану економіки, який дозволяв би зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і був би здатний задовольняти потреби особи, сім'ї, суспільства, держави з урахуванням інтересів майбутніх поколінь.

Дослідженню питань структурної перебудови національної економіки та її взаємозв'язку з економічним розвитком займається багато вітчизняних учених, зокрема В. Геєць, І. Крючкова, Є. Лібанова, А. Павлюк та ін. Та незважаючи на значну кількість публікацій, зазначимо, що у вітчизняній теорії та практиці формування структурних процесів немає комплексного стратегічного підходу з урахуванням реалій та перспектив розвитку країни.

Мета статті – дослідити закономірності та проаналізувати ефективність трансформації галузевої і технологічної структури економіки України, визначити напрями удосконалення їх.

Визначальною умовою подальшого розвитку суспільства в сучасних ринкових умовах є не лише просте розширення та кількісне зростання його параметрів, а й структурні зрушення (перехід від ресурсоспоживчої до ресурсощадної стратегії) [8].

Говорячи про структурні зрушення, не можна оминати питання їхньої ефективності (динамічної складової поняття структурної ефективності) [6].

Структурні зрушення настільки ефективні, наскільки швидко вони досягають мети, що стоїть перед суспільством. Структуру економіки можна назвати ефективною, якщо має місце підвищення продуктивності, зниження матеріало- і енергоємності продукції та, як наслідок, відповідність продуктів, що виробляються, до потреб суспільства.

До основних показників ефективності, погоджуючись з [6], можна віднести: ступінь задоволення суспільних потреб; зростання валового національного продукту і національного доходу; формування раціональних пропорцій відтворення; збільшення прибутковості й рентабельності роботи підприємств.

Як показує сучасна економічна криза, структурна незбалансованість є однією з головних причин її (кризи) виникнення, а наслідки такої незбалансованості можуть мати затяжний характер.

Оскільки загально визнаним макроекономічним показником, що відбиває як обсяг національного багатства, так і його галузеву структуру, є валова додана вартість (ВДВ), нами був проведений його статистичний аналіз у розрізі видів економічної діяльності (КВЕД-2008). Виходячи з беззаперечної конкурентної переваги України в кількості земель сільськогосподарського призначення, для порівняння з Україною ми вибрали країни (табл. 1), що мають, з одного боку, високий дохід на душу населення, а з іншого – однакову або близьку до вітчизняної площу цих земель.

Для оцінювання ефективності динаміки якості галузевої та технологічної структури економіки України ми використали метод оцінювання різних структур на основі вимірювання пропорційності, запропонований П. Ватником [3]. Цей метод припускає використання коефіцієнта пропорційності:

$$Prop[X,Y] = \frac{\overline{XY^2}}{X^2Y^2}, \text{ або } Prop[X,Y] = \frac{(\sum_i X_i Y_i)^2}{(\sum_i X_i^2)(\sum_i Y_i^2)}.$$

Характеристика країн, схожих з Україною за площею земель сільськогосподарського призначення у 2007 р. [4]

Характеристика / Країна	Україна	Канада	Франція	Іспанія	Велика Британія	Німеччина	Італія
Площа землі сільськогосподарського призначення (тис. км ²)	429,8	718,9	296,3	283,1	177,9	173,5	144,9
ВНД* на душу населення за методом Атласу (у фактичних доларах США)	2 570	40 330	38 900	30930	44 490	39 440	34 030

*Валовий національний дохід.

Цей коефіцієнт є структурною характеристикою, що визначає ступінь взаємної пропорційності змінних; йому притаманні такі основні властивості:

- незалежно від розмірності змінних він завжди величина безрозмірна;
- за будь-яких $a, b > 0$ справедлива рівність

$$Prop[aX, bY] = Prop[X, Y];$$

- можливі значення коефіцієнта пропорційності лежать у межах

$$Prop[X, Y] \leq 1.$$

Змістовно коефіцієнт пропорційності являє собою числову міру близькості між структурою, що її оцінюють, та еталонною структурою. Коли вони повністю збігаються, $Prop[X, Y] = 1$.

Оскільки використання коефіцієнта пропорційності для оцінювання якісних характеристик структур, що досліджуються, передбачає визначення еталонної структури, то як такий галузевий еталон нами розраховане середнє значення часток кожної галузі у ВДВ за досліджуваною сукупністю країн, визначених у табл. 2, станом на передкризовий 2007 р.

Вибір середньої зумовлений тим, що ми не можемо ранжувати галузі ВДВ залежно від їхньої значущості: для повсякденного життя кожна галузь є важливою. Водночас, як еталон ми не можемо вибрати галузеву структуру якоїсь однієї країни, оскільки в такому випадку не буде враховано особливості країни.

З рис. 1 видно, що найбільш яскравими з точки зору їхньої інтенсивності є якість зростання та структурна динаміка Німеччини та Великобританії.

Та коли Німеччина значне зрушення в бік покращення якості її галузевої структури здійснила в період з 1970–1975 рр., то Великобританія значного прориву досягла трохи пізніше – з 1985 по 1990 рр. Найкращі стартові показники були у Франції та Канади, але тільки галузеву структуру Франції впродовж 1990–2000 рр. можна вважати еталонною.

Що стосується галузевої структури України, то її якісна характеристика значно поступається показникам усіх використаних вище для порівняння країн. Щобільше, якість структури української економіки перебуває на рівні 1970-х рр. таких країн, як

Іспанія, Італія, Великобританія та Німеччина. Проведене оцінювання ефективності галузевої структури економіки України на основі вимірювання коефіцієнта пропорційності показало, що найбільш наближеною до раціональної (для України – з точки зору її найголовнішої конкурентної переваги) галузева структура економіки була в 2009 р. (0,78), коли узагальнений аналіз структури виявив її найвищу ефективність (78,8 %) і результативність (44,1 %), проте це не стало ознакою високої ефективності структурних змін. У вітчизняній економіці продовжують домінувати енергоємні та матеріаломісткі виробництва, які постійно майже монопольно залежні від імпорту паливно-енергетичних ресурсів.

Таблиця 2

Динаміка галузевої структури України та значення еталону, % до ВДВ [2; 9]

Секція КВЕД	2001 р.	2009 р.	2012 р.	2014 р.	Еталон
A	16,1	7,8	8,9	11,8	1,8
B					
C	4,6	4,8	6,6	5,8	1,6
D	19,4	16,7	14,7	13,1	16,1
E	6,1	3,8	3,8	3,9	2,3
F	4,0	2,5	3,1	2,6	7,1
G	12,2	15,3	17,2	16,4	10,9
H	0,6	0,9	0,9	0,7	3,4
I	13,4	11,5	10,3	11,5	6,7
J	2,9	7,9	5,6	5,1	5,7
K	6,9	11,3	11,6	12,0	22,4
L	4,1	5,5	5,3	5,5	6,3
M	4,9	5,8	6,0	5,7	4,9
N	3,3	4,1	4,3	4,1	6,4
O_Q	1,5	2,0	1,8	1,9	4,5

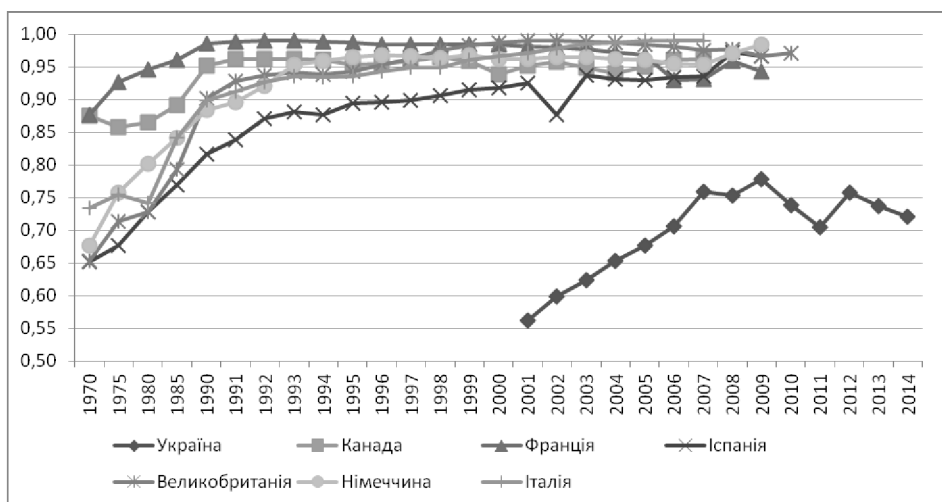

Рис. 1. Динаміка якості галузевої структури ВДВ

Державне регулювання процесів економічного і соціального розвитку

Результати проведеного кореляційного взаємозв'язку між динамікою ВВП і темпами зростання видів економічної діяльності України показали, що найвищим є характер взаємозв'язку між темпами приросту переробної промисловості й ВВП (рис. 2).

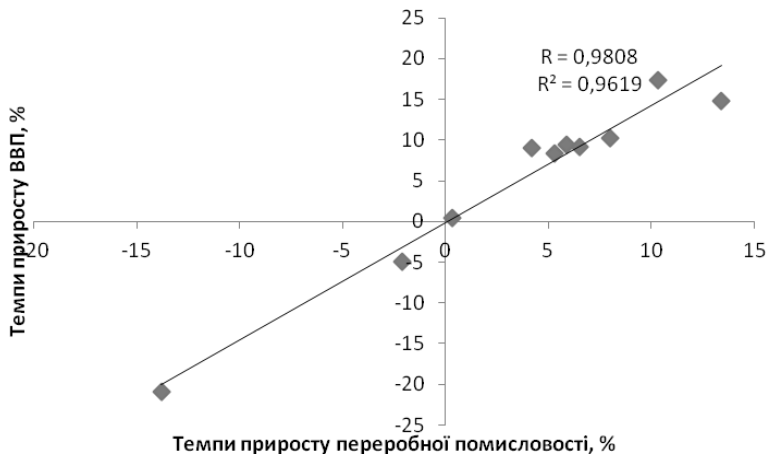

Рис. 2. Вплив темпів зростання переробної промисловості на динаміку валового внутрішнього продукту (ВВП) України

У зв'язку з цим ми вирішили проаналізувати технологічну структуру переробної промисловості вітчизняної економіки за технологічними рівнями і порівняти її з технологічною структурою групи країн EU-27 та з еталонною структурою (табл. 3).

Таблиця 3
Технологічна структура промисловості України і країн групи EU-27, % [5; 7]

Структура	Рівень технологій товарів промисловості, що реалізуються, у 2013 р.		
	EU-27	Україна	Еталон
Усього	100,0	100,0	100,0
Низький рівень технологічності (low technology)	26,00	30,03	30,0
Середньонизькотехнологічні (medium-low technology)	27,00	47,63	21,0
Середньовисокотехнологічні (medium-high technology)	35,00	19,09	30,0
Високотехнологічні (high technology)	12,00	3,25	19,0

У напрямі визначення еталонної структури скористаймося досвідом колег і використаємо “правило однієї п’ятої і половини” [1]. Та перш за все здоровий глузд підказує, що еталонною повинна бути структура, де високою є частка високотехнологічних і середньовисокотехнологічних виробництв. Однак при цьому ми не можемо повністю виключити з реальної економіки низько- та середньонизькотехнологічні виробництва, оскільки вони присутні в усіх економіках, у тому числі у високорозвинених, і створюють, хоч і не велику, але частку національного багатства. Виходячи з цього і використовуючи вищезазначене правило як еталон технологічної структури, визначимо такі частки: високотехнологічні і середньонизькотехнологічні повинні прагнути до 50 %, при цьому

високотехнологічні повинні займати близько 20 %. Що стосується низько- і середньонизькотехнологічних товарів, то їхня частка повинна становити близько 50 %, з переважанням низькотехнологічних товарів.

Результати здійсненого порівняння показали що вітчизняна технологічна структура промисловості, на відміну від європейської, якій притаманна раціональна технологічна структура (коефіцієнт пропорційності дорівнює 0,96), залишається далекою від зазначеного еталону (коефіцієнт пропорційності 0,7). Хоча певні зрушення є: якщо українська технологічна структура переробної промисловості у 2005 р. тільки на 65 % (коефіцієнт пропорційності 0,65) відповідала еталонній, то у 2013 р. – уже на 70 %. Однак це зрушення має двозначну природу. З одного боку, у вітчизняній економіці порівняно з 2005 р. збільшилась частка товарів, що відповідають високому рівню технологій (з 2,7 до 3,3 %), а з іншого – значно підвищилась частка низькотехнологічних товарів (з 26 до 30 %).

Вітчизняна криза – це системна криза, що вимагає системної модернізації. Однак необхідна, у першу чергу, активна структурна політика. Депресія – фаза, у якій зараз перебуває світова економіка, – найкращий час для проведення структурних перетворень. І основними пріоритетними напрямками їх повинні бути: збільшення обсягу нагромадження основного капіталу та споживчих витрат при гармонізації розподілу ВНД між корпоративними секторами економіки; зменшення частки проміжного споживання за рахунок ресурсощадних технологій; усунення диспропорції між вартістю робочої сили та продуктивністю її праці; збільшення експорту високо- і середньовисокотехнологічної продукції за одночасного скорочення паливно-сировинної групи; збільшення бюджетних витрат на науку та ін.

Рецепт успіху України в умовах постійного здорожчання сировинно-енергетичних ресурсів, зношеного вітчизняного технологічного базису за наявності, водночас, науково-технічного, промислового, людського потенціалу і конкурентних переваг (вигідне географічне розміщення, родючі землі) – це комбінована модель до здійснення структурної перебудови. Її основою повинно стати поєднання декількох взаємопов'язаних структурних потоків, коли прискорений індустріальний розвиток поєднується з державним стимулюванням інноваційних процесів у тих напрямках, де існує “критичне” відставання від постіндустріальних економік і присутні конкурентні можливості. Економіці України необхідно здійснити інноваційний прорив у 2015–2025 рр. на висхідній хвилі VI циклу Кондратьєва за одночасної технологічної модернізації, диверсифікації традиційних галузей економіки. При цьому випереджальна стратегія за рахунок розвитку й упровадження інновацій – найкращий варіант. Для забезпечення стійких темпів зростання в довгостроковій перспективі державі необхідно: реалізувати стратегію випереджального розвитку нано- і біотехнологій, ядерної та термоядерної енергетики, інформаційної інфраструктури, провадження сучасних засобів гнучкої автоматизації, програмного забезпечення. З урахуванням притаманних сучасному етапу тенденцій розвитку нових технологій, зокрема зовнішніх, як пріоритетні для України можна виділити такі напрями: екологічно чисте сільськогосподарське виробництво, перероблення твердих відходів, зелена енергетика, інформаційно-комунікаційні технології, розроблення та виробництво новітніх лікарських препаратів.

Проведене оцінювання ефективності галузевої й технологічної структури економіки України показало, що їхня якісна характеристика значно поступається показникам всіх використаних для порівняння країн. Щобільше, якість структури української економіки перебуває на рівні 1970-х рр. таких країн, як Іспанія, Італія, Великобританія та Німеччина. Усе це свідчить про необхідність проведення швидкої структурної реформи вітчизняної економіки.

Література:

1. Анализ динамики отраслевой и технологической структуры экономики стран ОЭСР / А. А. Акаев, А. И. Михайлушкин, А. И. Сарыгулов, В. Н. Соколов // Экон. политика. – 2009. – № 2. – С. 116–127.
2. Валовий внутрішній продукт України за 2014 рік / Експрес-випуск Держкомстату України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov>.
3. Ватник П. А. Измерение пропорциональности / П. А. Ватник // Математическое моделирование в экономике и управлении : сб. науч. тр. – СПб. : СПбГИЭУ, 2009. – Вып. 2.
4. ВНД на душу населення за методом Атласу (у фактичних доларах США). – Режим доступу : <http://data.worldbank.org>.
5. Зовнішня торгівля України товарами та послугами. Статистичний збірник / Держкомстат України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Красильников О. Ю. Структурные сдвиги в экономике: теория и методология. – Саратов : Науч. кн., 1999. – 74 с.
7. Рівень технологій товарів промисловості, що реалізуються EU-27. – Режим доступу : http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-13-001/EN/KS-SF-13-001-EN.PDF.
8. Смаглюк А. А. Отраслевые и технологические структурные пропорции в экономике Украины / А. А. Смаглюк // Вестн. УМО. Экономика, статистика и информатика. – М., 2013. – № 4. – С. 107–112.
9. EU KLEMS Growth and Productivity Accounts: November 2009 Release, updated March 2011. – Режим доступу : <http://www.euklems.net>.

Smahliuk A. A. Industry and technological structure of economy of Ukraine.

Quality parameters and values of the rational sectoral and technological proportions have been determined, and basic directions of the structural policy in the context of their rationalization for the economy of Ukraine are outlined.

Key words: sectoral and technological structures of economy, structural proportions, restructuring, structural policy.

Надійшла до редколегії 31.03.2015 р.

УДК 351.746:338.439

Я. В. Алексеєва,

голов. спеціаліст сектора міжнародних зв'язків ОРІДУ НАДУ,
аспірант кафедри європейської інтеграції ОРІДУ НАДУ,
м. Одеса

ЗАХОДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Розглянуто проблеми продовольчого забезпечення держави та шляхи їхнього вирішення. Визначено проблемні питання для застосування механізмів державного управління та зроблено висновки щодо основних заходів державного регулювання у сфері продовольчої безпеки.

Ключові слова: продовольча безпека, агропромисловий комплекс, економіка, державне регулювання, реформування.

Продовольча безпека звичайно розуміється як забезпечення населення продовольством. Розвиненому суспільству потрібне забезпечення корисним, безпечним для здоров'я і досить дешевим продовольством. При цьому проблема екологічної безпеки продуктів харчування і здоров'я населення, а також питання якості продовольства в останні роки набувають особливої актуальності. Наше суспільство ще не усвідомило, що це не частина екологічної проблеми, а її квінтесенція, суть.